

ВПЛИВ ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНИХ ФАКТОРІВ НА МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

Досліджується вплив філософсько-релігійних факторів на процес становлення та розвитку механізму правового регулювання у давньогрецькому суспільстві.

Ключові слова: релігійне право, механізм правового регулювання, становлення та розвиток давньогрецької держави і права, релігійний вплив.

Постановка проблеми. Становлення та розвиток механізму правового регулювання суспільного життя є досить складним та неоднозначним процесом, на перебіг якого в різних соціальних групах та державних утвореннях впливає величезний спектр різноманітних факторів. У розрізі досліджуваної нами проблематики не є виключенням і давньогрецьке суспільство, з його глибинно-міфічним багажем релігійного містицизму. Дослідження впливу релігійних канонів на формування і розвиток сфери правового регулювання та нормативної бази в епоху становлення давньогрецького суспільства є аксіологічно-цікавим і актуальним у розрізі компаративістської проекції опосередкованого впливу на процес становлення і розвитку феномену правового регулювання та формування нормативно-правової бази на українських теренах. Адже, як зазначає академік М.В.Костицький, і географічно, і концептуально, і змістовно українське право є європейським, бо воно проходило ті ж етапи становлення, мало ті самі світоглядні витоки та методологічні джерела, що і право інших європейських країн: давньогрецьку філософію права, теорію і норми римського права, християнську етику [11, с.25-26].

Час існування та розвитку грецької античності можна умовно поділити на такі періоди:

1. Крито-Мікенський (до XII ст. до н.е.), який об'єднав такі етапи розвитку, як Мінойська цивілізація (Крит) та Мікенська цивілізація (Балканська Греція).

2. Полісний, до складу якого входили Гомерівський період, або «темні віки» (XI – IX ст. до н.е.); архаїчна Греція (VIII – VI ст. до н.е.); класична Греція (V – IV ст. до н.е.).

3. Елліністичний, який розвивався у три етапи: 334 – 281 р.р. до н.е. – перший; 281 – 150 р.р. до н.е. – другий; 150—27 до н. е. – третій.

4. Греція під римським пануванням до візантійського часу.

У Стародавній Греції процес інтенсивного утворення невеликих міст-держав (полісів) і формування в них цивілізаційних засад припадає на

період архаїки (VIII – VI ст.), який професор В.В.Соколов об'єднує ще з гомерівським періодом [21, с.42].

Дана стаття присвячується дослідженню гомерівського та архаїчного періодів історії Давньогрецької цивілізації. Саме тоді були закладені підвалини та визначені основні принципи розвитку релігійних культів та інших заходів міфологічного характеру, які набували поширення і впливали на розвиток механізму правового регулювання і в наступні періоди розвитку давньогрецького суспільства. Сам ж термін «елліністичний» виникає у XIX ст. завдяки уведенню його до вжитку німецьким ученим І.-Г.Дройзеном, для визначення періоду давньої історії від царювання Олександра Великого до імператора Августа. Відтоді стало традиційним називати цей тривіковий період елліністичним, як і цивілізацію, яка розвивалась у той час у грецькому світі. Вони відрізняються від попередніх епох, таких як стародавня (архаїчна або гомерівська) та класична Греція [25, с.5].

Ступінь наукової розробки теми. Проблематикою впливу філософсько-релігійних факторів на процеси становлення державно-правового регулювання суспільних відносин займався цілий ряд як вітчизняних так й іноземних дослідників. У їх числі можна назвати Ж.-П.Віллема [2], Б.Вілсона [3], Д.О.Вовка [4], В.Д.Жигунина [6], Ф.Ф.Зелінського [7], Ф.Коплстона [9], М.С.Корзуна [10], М.В.Костицького [11], І.М.Луцького [13], Ф.Любкера [14, 15, 16], В.С.Нерсесянца [19], В.В.Соколова [21], Ю.В.Тихонравова [22], Х.Хабіхта [23], Ф.Шаму [24, 25], М.Еліаде [26] та ін.

Мета статті – дослідження впливу філософсько-релігійних факторів на процес становлення та розвитку механізму правового регулювання в давньогрецькому суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незаперечним фактом є те, що релігійні постулати виступали одним з найбільш впливових і дієвих регуляторів суспільних відносин на зорі

формування та розвитку перших державно-правових інституцій, у тому числі й на древньогрецьких теренах. Тісний зв'язок релігійних канонів з правовим регулюванням суспільних відносин, у рамках древньогрецької системи не підлягає сумніву. Однак зазначимо, що цей взаємозв'язок надто неоднорідний за своїм характером в силу того, що релігія далеко не завжди виступала монолітним уніфікованим інститутом. Усе залежало від характеру культів, їх місця у структурі суспільного життя, взаємодії з іншими елементами цивілізаційного розвитку.

Незаперечний факт тісного зв'язку релігії з древньогрецькими соціальними групами. Зокрема Ф.Шаму зазначав, що частково це відображається у джерелах, до яких ми звертаємося, в текстах, що регламентують проведення колективних церемоній, у історичних пам'ятках монументального типу, збудованих на честь богів-покровителів міста, у творах мистецтва, що ілюструють суспільні вірування. Окремий давньогрецький індивід не позиціонував себе як окрему особистість, спасіння якої досягається не залежно від соціальних об'єднань, до яких вона належить. Аристотель вказував, що це «істота політична», а значить, – соціальна, яка прямо залежить від взаємовідносин з іншими індивідами і завдяки цьому реалізує своє призначення [24, с.156]. Релігійні вірування у древньогрецькому суспільстві відігравали консолідуючо-соціальну роль, яка полягала у тому, що на основі психологічних факторів забезпечувала цілісність і стійкість соціальних груп протягом тривалого часу. Саме у цьому і полягає соціальний характер релігії.

Земний правопорядок, за міфічними древньогрецькими уявленнями, виступав складовою частиною світової, космічної гармонії, і будь-яке порушення правил, обрядів чи законів з боку окремих осіб ставало причиною нанесення шкоди небесній та земній рівновазі, внаслідок чого могли виникати катастрофи світового масштабу. Крім того, іонійські мислителі, які стояли біля витоків зародження та формування архаїчної філософської думки, були впевнені у тому, що у Всесвіті панує Закон. У житті окремої особистості принцип відплати, покарання, який проголошував, що відхилення від того, що вважається правильним і достойним людини, призводить до неминучого краху, допомагає відновити порушену рівновагу. Цей же закон збереження рівноваги, як спосіб відвернення хаосу й анархії, філософи розповсюдили на увесь Всесвіт, і ця концепція, що не залежить від стихійних явищ і не може бути засобом незаконного та «егоїстично-

го» витіснення одного елемента іншим, склала основу наукової космології на противагу міфології – вираження людської фантазії [9, с.35-36]. Звідси випливає досить чітка релігійна регламентація людської поведінки, наявність численних релігійно-етичних заборон і невідворотність суворого покарання за їх порушення, як у земному, так і у потойбічному житті. Оскільки існуючі порядки і закони божественні та священні, їх порушення розцінювалося як виклик, кинутий богам [19, с.9].

Класична грецька філософська культура подарувала основні форми загальноприйнятної поведінки, вміщені в образах безсмертних богів, які згодом набули ознак і властивостей загальнообов'язкових норм права. Так, згідно з «Теогонією» Гесіода, від шлюбу Зевса (зразка всього досконалого) та Феміди (втілення вічного природного порядку) народилися дві дочки-богині: Діке (справедливість) і Евномія (благозаконня). Діке охороняє природно-божественну справедливість і карає неправду. Евномія ж утілює божественний характер начал законності в суспільному устрої, глибинний внутрішній зв'язок законності та полісного облаштування [18, с.56]. Але зі змісту тієї ж таки Гесіодівської «Теогонії» ми дізнаємося, що в результаті цього шлюбу народжується ще й третя дочка Зевса та Феміди – Ейрена, яка являє собою спокій, мирне життя [21, с.49]. Тобто природно-божественна справедливість (Діке) та божественний характер начал законності (Евномія), поєднуючи власні божественні, природні основи та начала законності, досягають єдиної взаємної мети, спільним результатом якої є всеохоплюючий спокій та мирне життя. Тобто поєднання божественної, релігійної справедливості з державною законністю приведе, в результаті, до встановлення загальносуспільного спокою, гармонії та мирного міжкласового співіснування. Тому, на нашу думку, за філософсько-релігійними уявленнями древньогрецького соціуму, поєднання божественних начал із земними законами призведе до встановлення соціальної рівноваги та загальнолюдського миру і благоденства.

Правління Зевса в давньогрецькій міфології характеризується встановленням начал справедливості, законності та суспільної рівноваги. Справедливість (Діке) у Гесіода, як і у Гомера, протидіють силі та насиллю. Як дочка верховного грецького бога Зевса, Діке охороняє божественну справедливість і карає за відступ від неї. Евномія ж означає божественний характер начал законності в суспільному устрої, глибинний внутрішній зв'язок законності та суспільного (державного) порядку [19, с.16-17]. Фактично дав-

ньогрецька міфологія, а відтак і правова наука, головним джерелом права вважають беззаперечний абсолют в образі головного бога Зевса. Від взаємозлиття (симбіозу) вищого абсолюту (Зевс) та втілення вічного, божественного порядку, який постає у образі Феміди, з'являється першооснова для виникнення та розвитку древньогрецької системи правового регулювання. З цієї основи беруть свій початок два вектори, за допомогою яких даний процес набуває своєї життєздатності. Указаними напрямками розвитку стають справедливість (Діке), яка покликана охороняти природно-божественну рівновагу за допомогою механізму системи покарань за неправду, та благозаконня (Евномія), суть якої полягає в божественному характері начал законності у суспільному устрої, глибинному внутрішньому зв'язку законності та суспільного (державного) порядку [19, с.16-17]. Тобто фактично становлення, розвиток, «усепроникність» права, охорона та покарання за порушення його вимог, носили цілком божественний характер і були абсолютним регулятором суспільних відносин у древньогрецьких суспільно-територіальних осередках, на яких набула поширення давньогрецька цивілізація. Фактично право зіставлялося з усеохоплюючим, безмежним і всепроникним Космосом і було божественною цінністю, яка підлягала беззастережній охороні, та виступало підставою невідворотного покарання за відступ від його постулатів.

Повертаючись до філософсько-правового аналізу значень наведених понять зауважимо, що право та справедливість, які являються в образі божества, сили, що діє вічно, судять вчинки людей, розподіляють нагороди та покарання, є початком будь-якого права. Саме з цими поняттями філософські уявлення у Стародавній Греції пов'язували управління Всесвітом. Звідси також починають свій розвиток поняття та значення слів суд, присутність суду і, як засіб для відновлення порушеного права – відшкодування та покарання [14, с.436; 16, с.384].

Цікаво й те, що у древньогрецьких релігійних та пов'язаних з ними державницьких уявленнях головним божеством виступає Тіхе, богиня долі та випадку, яку особливо вшановували як берегиню держави [16, с.446]. Звідси випливає, що найбільш популярне божество древньогрецької епохи зовсім не виступає прихильником суворого, недоторканного порядку та закону. У даному випадку проявляються, до деякої міри, фаталістичні настрої, що панували в давньогрецькому суспільстві, згідно з якими особистість підпорядкована долі, а сам фатум, до певної мі-

ри, знаходиться під впливом його величності «випадку». Квінтесенцією цього світосприйняття є те, що зазначені погляди та уявлення певною мірою переносяться на державу, відносячи її до сфери «діяльності» долі та випадку. Зазначимо, що ці уявлення фактично відносили нормативно-правове регулювання до другорядних сфер впливу на життя давньогрецького соціуму і державу, тобто негласно проголошувався примат релігійного регулювання над правовим. Але одночасно з прийняттям цієї доктрини, обов'язково виникає потреба встановлення і певних правил, які дозволяли би протистояти викликам долі, що, в свою чергу, є до деякої міри проявом богоборства. Тобто тогочасна філософська та державно-правова думка закладає основи реалістичного вектора розвитку суспільства та держави на базі правового регулювання, відтісняючи ідеалістичні погляди на настрої до другорядної сфери світосприйняття та засобів досягнення суспільної рівноваги, але не позбавляючи їх можливостей впливу на формування морально-етичних настроїв та розвиток нормативно-правової бази. Отже, можна вважати, що культ Тіхе виступив, так би мовити, каталізатором формування єдиного світосприйняття, світогляду різнокласового древньогрецького суспільства, яке було б здатним стати базою для закріплення старих та виникнення нових форм соціально-правового регулювання поведінки індивіда.

У часи древньогрецької епохи набувають широкого розповсюдження пророцтва служителів культу, так званих оракулів, основою діяльності яких були релігійні настрої та вірування населення. Невизначеність ситуації, часта зміна владних «векторів» приводили до того, що не тільки населення, але й представники політичної еліти та найвищих соціальних прошарків намагалися знайти за допомогою пророцтв оракулів не тільки раціональне пояснення процесів, що відбувалися в суспільстві, але й прагнули використати це джерело релігійного впливу на соціум з власною, нерідко корисливою метою, зокрема для морально-етичного, а подекуди й правового обґрунтування своєї політичної позиції та власних діяльних вчинків.

У контексті наведеного зауважимо, що однією із функцій Феміди було надання людям пророцтв і оголошення волі Зевса. Населення дізнавалося про божу волю, як правило, опосередковано, через формулювання різноманітних божественних одкровень, виразником яких в античні часи був оракул. Тому саме богині вічного природного порядку Феміді першочергово нале-

жало право контролю Дельфійського оракула до моменту передачі його Аполлонові.

Зауважимо, що основоположне значення в житті древньогрецького суспільства зберігали традиційні для того часу різноманітні культури. На той час надто тісне релігійне життя перепліталось з політичним, внаслідок чого безпосередньо впливало на процес становлення та розвитку правової системи. Відомо, що оракули у Греції користувалися винятковою повагою, і в силу цього визначалися також значним впливом і на сферу міждержавних відносин. Так, залежно від того, яке пророцтво зробить оракул, набували певного політичного відтінку як загальносуспільні настрої, так і дії окремих державних діячів, у процесі реалізації тих чи інших політичних планів, як-то: початок військових дій, укладення миру, підписання торгових угод тощо.

Древньогрецькі релігійні уявлення, зокрема властива їм універсальність, призводили подекуди до їхнього застосування іншими народами в якості одного із вагомих важелів регулювання суспільних відносин. Римська культура взагалі виявилась готовою до вільного сприйняття грецького релігійного синкретизму з його інтернаціоналізацією культів і релігійно-правових уявлень. Природність такого стану впливає зі сприйняття римлянами права як волі божої. Зазначимо, що навіть зачатки міжнародного права з'являються в Римі з права фаціального [8, с.62].

Культові традиції древньогрецького суспільства спричиняли прямий та безпосередній вплив на сферу міждержавного співробітництва, особливо серед країн, кількісно переважаючи соціальні групи яких сприймали й усвідомлювали свою культурну та етнічну єдність. Значну роль у її просуванні відігравали свята й спортивні змагання, що набирали релігійного забарвлення. Оскільки вони майже завжди були загальними для усіх етнічних груп, що відносилися до древньогрецької цивілізації, то будь-яка діяльність, пов'язана з їх проведенням, напряду врегульовувалася нормами, загальноприйнятими у правовій практиці міжполісних відносин.

У таких умовах закономірно розвивався дух змагальності. До того це стало природнім в епоху, коли військові зіткнення між полісами були одним із визначальних компонентів життя, а війна з негрецькими народностями, що часто впливала на торгову діяльність з ними і, тим більше, була конче необхідною для придбання рабів, виступила причиною виникнення спортивних змагань [21, с.43]. Найбільш визначними були Олімпійські ігри, які, можливо, виникають

уже в догомерівські часи. Існували також менш значимі спортивні змагання. Своім заснуванням вони завдячували зусиллям тодішніх евпатридів, аристократів, особливо активних учасників військових подій, які зазвичай їх і очолювали. На цих змаганнях ними демонструвалися їхні «доблесті», прагнення до закріплення за ними керівних ролей у суспільстві. Але в подальшому, з демократизацією полісного життя відкривалися усе більші можливості для участі в іграх і рядових громадян полісів, за винятком рабів [21, с. 44].

До найбільш відомих належали Немейські ігри на честь Зевса, святкування Антігоній у ахейців, Панафінеї в афінян, панегіричне свято іоністичних міст на західному березі Малої Азії на честь геліконського Посейдона та інші. Ці заходи згуртовували грецьке суспільство, дозволяли зберігати історичні та культурні традиції, так як багато з них були започатковані на честь визначних подій, що мали значення для усього древньогрецького етносу.

Варто також, на нашу думку, звернути увагу на проблему недоторканності іноземних учасників культових святкувань та ігор у часові періоди, які були фактично наповнені різноманітними конфліктами, що носили міждержавний характер. Так, В.Д.Жигунін цей феномен відносить до сфери приватного права [6, с.57]. Але зауважимо, що у грецькому праві існував інститут екерхії, або миру божого, який гарантував недоторканність усім мандрівникам, у тому числі й іноземцям, що представляли ворожі державні утворення, на всій території Греції у разі публічного оголошення глашатаєм святкування тої чи іншої події. Право вільного проїзду надавалося з нагоди національних спортивних змагань і продовжувалося протягом місяця, який у даному випадку вважався священним. На цей час припинялася будь-яка суспільна, приватна і навіть державна ворожнеча [14, с.496]. Отже, можна стверджувати, що цей інститут носив ознаки публічного характеру та служив засобом вираження національної ідентичності греків [27, с.36]. Зокрема відомо, що під час Олімпійських ігор, що проводилися на честь Зевса та проходили на Пелопоннесі, туди прибували представники з усіх полісів та категорично виключалися будь-які військові зіткнення між ними. Громадяни – як учасники, так і вболівальники, які стікалися на ці ігри, – відчували себе єдиним народом. Тому агоністику не можна розуміти як тільки спортивну змагальність, по суті, вона стала проникати і в інші сфери духовної культури древньогрецького соціуму [21, с.44].

Але також варто зауважити, що традиція організації спортивних заходів і свят, що присвячувалися богам, у древньогрецьку епоху досить часто порушувалася внаслідок амбіційних зазіхань тогочасних монархів, які прагнули всіма доступними засобами підпорядкувати своєму впливові якомога більшу частину сусідніх територій. Однак роль організатора також ускладнювалася тим, що керівники державних утворень змушені були враховувати усталені протягом століть традиції, які передбачали суворо регламентовану процедуру проведення свят. Зазначимо, що в Афінах здавна існувало спеціальне відомство, яке займалося організацією релігійних свят і проведення жертвоприношень. У віданні цієї державної структури знаходилися також фінансові ресурси храмів. Напередодні проведення цих заходів у Греції, зазвичай, скликалися народні збори з приводу їх організації.

Саме ж проведення святкування передбачало необхідні заходи забезпечення правопорядку. Як приклад можна навести скаргу спеціального виду, яка подавалася будь-яким громадянином стосовно порушників святості цих заходів. Її суть полягала в тому, що це було звернення до народних зборів, після позитивного рішення якого документ передавався на розгляд суддів. Тобто процес з приводу зазначених скарг був двостадійним і передбачав зменшення процесуального навантаження на органи суду. Судові слухання містили також певну матеріальну складову – під час їхнього проведення вносилися судові застави [15, с.131; 16, с.150].

У порядку запрошення на святкові та спортивно-ігрові заходи направлялися спеціальні священні посольства. Долучення до найбільш шанованих культів вимагало дотримання загальноприйнятих норм поведінки, а самі державні та соціальні відносини в рамках древньогрецької системи будувались не тільки виходячи з конкретної політичної ситуації, але й на основі історичних традицій. Їх регулювання не втратило зв'язку з канонічним правом, хоча посилення на його норми часто набували кон'юнктурного характеру. Релігійна складова життя як приватної особи, так і цілої держави була, безумовно, пріоритетною. Політичні нововведення цієї епохи ставали реальністю лише за умови санкціонування релігійними нормами, якими опосередковувався будь-який правовий акт, навіть якщо він відносився до приватної сфери регулювання суспільних відносин.

Висновки. Релігійні норми з філософським підтекстом у древньогрецьку епоху впливали на

вирішення не тільки суто культових завдань, але й виконували роль регулятора відносин державно-правової сфери. Зокрема, вони склали основу легітимізації монаршої влади та міжнародного визнання правителів держави, забезпечували цивілізовані відносини великих монархій з менш потужними державами та полісами. Саме з релігійного права світська дипломатія запозичила найбільш детально розроблені інститути, наприклад асілію – забезпечення захисту чужоземців та їх майна, що надавалася за рішенням влади грецьких полісів у індивідуальному та колективному порядку громадянам інших держав, чим забезпечувалася охорона їх прав. Релігія також забезпечувала найбільш оптимальні форми консолідації всіх прошарків елліністичного суспільства, зокрема загальноеллініські релігійні святкування, фестивалі, змагання, сприяли удосконаленню правил врегулювання міждержавних відносин. Також вони вплинули на розвиток правових інститутів захисту приватних осіб, які приймали участь у даних діях. Властива релігійному праву практика формалізації правил поведінки стала основою для документування, нормативного вираження політико-правових відносин у древньогрецькому суспільстві.

Список літератури

1. Аквінський Ф. Коментарі до Аристотелевої «Політики». – К.: Основи, 2003. – 794 с.
2. Віллем Ж.-П. Європа та релігії. Ставки XXI століття / Пер. з франц. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 331 с.
3. Вілсон Б. Соціологія релігії. – К.: Акта, 2002. – 343 с.
4. Вовк Д.О. Право і релігія: загальнотеоретичні проблеми співвідношення. – Харків: Право, 2009. – 208 с.
5. Гесиод. Полное собрание текстов / Вступительная статья В.Н.Ярхо. Комментарии О.П.Цыбенко и В.Н.Ярхо. Лабиринт, 2001. – 256 с.
6. Жигунин В.Д. Международные отношения эллинистических государств 280-220 гг. до н.э. – Казань, 1980. – 192 с.
7. Зелинский Ф.Ф. Древнегреческая религия. – К.: Синто, 1993. – 127 с.
8. История дипломатии / Под ред. В.А.Зорина и др. – Москва: Государственное издательство политической литературы, 1959 – Т.1. – 896 с.
9. Коплстон Ф. История философии. Древняя Греция и Древний Рим. – Т.1 / Пер. с англ. Ю.А.Алакина. – Москва: ЗАО Центр-полиграф, 2003. – 335 с.

10. Корзун М.С. Формирование полиса и новая религиозно-социальная концепция Гесиода // *Вісник Беларускі дзяржаўны універсітэт*. – Сер.3. – 2007. – №3. – С. 25-35.
11. Костицький М.В. Філософський аналіз європейського права та його трьох світоглядних джерел // *Філософські та методологічні проблеми права*. Випуск 1. – К.: Атіка, 2009. – 22-30 с.
12. Лосев А. Ф. Гомер / Предисл. А. А. Тахо-Годи. – 2-е изд., испр. – Москва: Молодая гвардия, 2006. – 400 с.
13. Луцький І.М. Християнство як світоглядне джерело української держави і права. – Івано-Франківськ: «Місто НВ», 2010. – 477 с.
14. Любкер Ф. Реальный словарь классических древностей. В 3-х томах. – Москва: «ОЛМА-ПРЕСС», 2001. – Т.1. – 576 с.
15. Любкер Ф. Реальный словарь классических древностей. В 3-х томах. – Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – Т.2. – 512 с.
16. Любкер Ф. Реальный словарь классических древностей. В 3-х томах. – Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – Т.3. – 576 с.
17. Момотов В.В. Формирование русского средневекового права в IX-XIV вв. – Москва: Зерцало, 2003. – 416 с.
18. Нерсесянц В.С. История политических и правовых учений: учебник / В.С.Нерсесянц. – Москва: Норма: Инфа-М, 2010. – 704 с.
19. Нерсесянц В.С. Политические учения Древней Греции. – Москва, 1979. – 263 с.
20. Релігії світу. – К.: Махаон-Україна, 2007. – 260 с.
21. Соколов В.В. Философия как история философии. – Москва: Академический Проект, 2010. – 843 с.
22. Тихонравов Ю.В. Религии мира: Учебное пособие. – Москва: Universa, 1996. – 336 с.
23. Хабихт Х. Афины. История города в эллинистическую эпоху. – Москва: Ладомир, 1999. – 416 с.
24. Шаму Ф. Цивилизация Древней Греции / Пер. с французского. – Екатеринбург: У-Фактория; Москва: АСТ МОСКВА, 2009. – 368 с.
25. Шаму Ф. Эллинистическая цивилизация / Пер. с французского.- Екатеринбург: У-Фактория; Москва: АСТ МОСКВА, 2008. – 480 с.
26. Элиаде М. История веры и религиозных идей. В 3 т. Т. 1. От каменного века до элевсинских мистерий. Перев. с фр. – Москва: Критерион, 2001. – 464 с.
27. Bengtson H. Die Diadochen. Die Nachfolger Alexanders des Großen. – München: Verlag C.H.Beck, 1987. – 218 s.

Стаття надійшла до редколегії 8 вересня 2011 року.

Рекомендована до опублікування у "Віснику" членом редколегії М.В. Никифороком.

S.G. Melenko

The influence of philosophical-religious factors upon mechanism of Legal regulation in ancient Greece

Summary

The article deals with the influence of philosophical-religious factors upon the process of formation and development of mechanism of Legal regulation in ancient-Greek society.

Key words: religious right, mechanism of legal regulation, formation and development of ancient Greek state and law, religious influence.

С.Г. Меленко

Влияние философско-религиозных факторов на механизм правового регулирования в Древней Греции

Аннотация

Исследуется влияние философско-религиозных факторов на процесс становления и развития механизма правового регулирования в древнегреческом обществе.

Ключевые слова: религиозное право, механизм правового регулирования, становление и развитие древнегреческого государства и права, религиозное влияние.